

Τοπογραφία Κωνσταντινούπολης - Μονή του Λιβός

/ [Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός](#)

Η Μονή του Λιβός, που ονομάζεται και Μονή της Παναχράντου, ήταν αυτοκρατορική, γυναικεία και χρησίμευε ως τόπος ταφής.

Ο ναός της Θεοτόκου πρωτοχτίστηκε από τον Κωνσταντίνο Λίβα, αξιωματούχο στην υπηρεσία του Αυτοκράτορος Λέοντος ΣΤ΄ του Σοφού (886 - 912 μ.Χ.) και αργότερα του Κωνσταντίνου Ζ΄ Πορφυρογέννητου (913 - 959 μ.Χ.). Εγκαινιάσθηκε το 908 μ.Χ. Στα τέλη του 13ου μ.Χ. αι. η Θεοδώρα, σύζυγος του Αυτοκράτορος Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγου (1261 - 1282 μ.Χ.), προσέθεσε στον χώρο της Μονής νέο Ναό αφιερωμένο στον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο. Το κτιριακό συγκρότημα έπαθε μεγάλη καταστροφή στις πυρκαγιές του 1622 και του 1917 Αναστηλώθηκε την τελευταία εικοσαετία. Ίχνη ψηφιδωτών σώζονται ακόμη στο νότιο τοίχο. Ο Ναός σήμερα λειτουργεί ως τέμενος με το όνομα Φεναρί - Ισά Τζαμί.

Ο Κωνσταντίνος Λίβας, που σκοτώθηκε στη μάχη εναντίον των Βουλγάρων το 917, ήταν αξιωματούχος στην αυλή του Λέοντα ΣΤ΄ (886-912) και του Κωνσταντίνου Ζ΄ (905-959).² Η ίδρυση της μονής του ενδεχομένως να ήταν στην πραγματικότητα ανακαίνιση παλαιότερου μοναστικού ιδρύματος.

Σε κάθε περίπτωση το καθολικό -το μόνο σωζόμενο από τα παλαιότερα κτήρια- χτίστηκε με χορηγία τού Κωνσταντίνου. Η εκκλησία ήταν αφιερωμένη στη

Θεοτόκο Πανάχραντο και εγκαινιάστηκε το 907, σε μια τελετή στην οποία παρέστη και ο ίδιος ο αυτοκράτορας Λέων ΣΤ΄. Τίποτε άλλο δεν είναι γνωστό σχετικά με το μοναστήρι, εκτός από το ότι περιλάμβανε ενδεχομένως κι έναν ξενώνα.

Κάποια στιγμή μετά τον θάνατο του αυτοκράτορα Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγου το 1282 η χήρα του Θεοδώρα ανέλαβε την ανακαίνιση της μονής. Ίδρυσε μια γυναικεία μοναστική κοινότητα και εξέδωσε το τυπικό της, το οποίο κατήρτισε στο διάστημα μεταξύ 1294 και 1301. Το τυπικό προβλέπει έναν αριθμό πενήντα καλογραιών, από τις οποίες οι τριάντα ήταν επιφορτισμένες με τις καθημερινές προσευχές και λειτουργίες, ενώ οι υπόλοιπες είκοσι με τα καθήκοντα του νοικοκυριού. Ένα νοσοκομείο χωρητικότητας είκοσι κλινών, με ξεχωριστό έμμισθο προσωπικό, χτίστηκε δίπλα στη μονή για την περίθαλψη λαϊκών γυναικών. Στη νότια πλευρά της εκκλησίας που είχε χτίσει ο Κωνσταντίνος, η Θεοδώρα προσάρτησε έναν δεύτερο ναό, αφιερωμένο στον άγιο Ιωάννη τον Βαπτιστή. Στα τέλη του 14ου αιώνα, ο ιστορικός Γεώργιος Σφραντζής αναφέρεται στη Μονή Λιβός ως σε μιαν από τις μεγαλύτερες γυναικείες μονές στην Κωνσταντινούπολη. Η παρουσία του αυτοκράτορα κατά τον εορτασμό του Γενεσίου της Θεοτόκου, ημέρα εορτής της μονής, προβλεπόταν τόσο από το τυπικό όσο και από το αυτοκρατορικό πρωτόκολλο. Η τελευταία αναφορά στο μοναστήρι πριν από την άλωση της Κωνσταντινούπολης γίνεται από έναν Ρώσο περιηγητή, ο οποίος επισκέφθηκε την πόλη κατά το δεύτερο τέταρτο του 15ου αιώνα.

Η βόρεια εκκλησία (Ναός της Θεοτόκου)

Η βόρεια εκκλησία είναι ένας σταυροειδής εγγεγραμμένος ναός, με τριμερές ιερό στα ανατολικά και νάρθηκα στα δυτικά. Οι τέσσερις κίονες που έφεραν τους θόλους δεν σώζονται, αλλά τρεις βάσεις κίωνων έχουν παραμείνει στις αρχικές τους θέσεις. Ο κεντρικός χώρος στεγαζόταν με τρούλο, ο οποίος κατέρρευσε ή υπέστη εκτεταμένες καταστροφές σε κάποια από τις πυρκαγιές κι έχει αντικατασταθεί από τη σύγχρονη κατασκευή. Οι τοίχοι καλύπτονταν εσωτερικά και εξωτερικά με ορθομαρμάρωση.

Η νότια εκκλησία (Ναός του Προδρόμου) και ο εξωνάρθηκας

Όταν η αυτοκράτειρα Θεοδώρα ανακαίνισε το μοναστήρι, άφησε τη βόρεια εκκλησία ουσιαστικά άθικτη και έχτισε μια δεύτερη εφαπτόμενη στη νότια όψη της πρώτης. Η δεύτερη εκκλησία χτίστηκε κατά τον τύπο του ναού με περίστωο. Ο πυρήνας της ήταν ένας τρουλαίος τετράγωνος χώρος, που περιβάλλεται από τρεις πλευρές με περίστωο. Η ανατολική πλευρά του τρουλαίου πυρήνα προεκτείνεται στον χώρο του ιερού βήματος με μιαν εξωτερικά επτάπλευρη αψίδα. Το μαρμάρινο δάπεδο του βήματος έχει διατηρηθεί. Το δάπεδο του υπόλοιπου κυρίως ναού ήταν καλυμμένο με μαρμαροθέτημα. Οι τοίχοι και οι καμάρες κοσμούνταν με ψηφιδωτά.. Ο ναός είχε νάρθηκα, ο οποίος αρχικά στεγαζόταν με τρούλο. Ο νάρθηκας και το περίστωο φιλοξενούσαν τους τάφους, ενώ ο κυρίως ναός είχε λειτουργική χρήση.

Πιθανόν μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα από την ανέγερση της

εκκλησίας, ο χώρος που προοριζόταν για ταφές είχε ήδη εξαντληθεί. Για να εξασφαλιστεί περισσότερος χώρος προστέθηκε ένας εξωνάρθηκας, ο οποίος κάλυπτε τη δυτική όψη και των δύο εκκλησιών του συμπλέγματος καθώς και τη δυτική πλευρά της νότιας εκκλησίας.

Γλυπτός διάκοσμος

Η βόρεια εκκλησία προσφέρει πιθανότατα το σημαντικότερο σύνολο μεσοβυζαντινής αρχιτεκτονικής γλυπτικής στην Κωνσταντινούπολη. Χωρίσματα παραθύρων με γλυπτό διάκοσμο, κοσμήτες και γεισίποδες σώζονται ακόμη κατά χώραν. Το διακοσμητικό θεματολόγιο περιλάμβανε φυλλοφόρους βλαστούς, φοίνικες, φανταστικά φυτά, ρόδακες, σταυρούς, παγώνια και αετούς.

Μεγάλος αριθμός σπαραγμάτων από ανάγλυφες μαρμάρινες πλάκες, γείσα, τόξα, μαρμάρινους αετούς, πλάκες διακοσμημένες με υαλόμαζα και εφυσωμένα πλακίδια έχουν βρεθεί στις ανασκαφές του 1929 και της δεκαετίας του 1960. Ανάμεσά τους και μια ολόκληρη μαρμάρινη εικόνα με ένθετη υαλόμαζα της αγίας Ευδοκίας, έργο του 10ου αιώνα.

Συμπερασματικά η Μονή Λιβός είναι ένα από τα σημαντικότερα βυζαντινά μνημεία στην Κωνσταντινούπολη. Η εκκλησία της Θεοτόκου, το πρωιμότερο παράδειγμα σταυροειδούς εγγεγραμμένου ναού στην Κωνσταντινούπολη, θυμίζει τον αρχιτεκτονικό σχεδιασμό της Μονής Μυρελαίου. Όμως η οργάνωση των χώρων είναι πιο σύνθετη και ο γλυπτός διάκοσμος πλουσιότερος. Η λύση των πολλαπλών παρεκκλησιών προσφέρει ένα καθοριστικό παράδειγμα για τη μελέτη των βοηθητικών παρεκκλησιών, του λειτουργικού τους ρόλου και της θέσης τους στον γενικό σχεδιασμό ενός ναού. Από την άποψη αυτή, το μνημείο έχει συχνά συσχετιστεί με τη Νέα Εκκλησία. Τα σωζόμενα στοιχεία του διακόσμου του ναού δίνουν μια εικόνα της ποιότητας και του εύρους της διακοσμητικής τέχνης σε μνημεία που σχετίζονται με τα ανώτερα κοινωνικά στρώματα κατά τη Μακεδονική Αναγέννηση. Ο περιορισμένος αριθμός σωζόμενων μνημείων από την ίδια περίοδο καθιστά τη Μονή Λιβός ακόμη σημαντικότερη.

Η αυτοκράτειρα Θεοδώρα επέλεξε τη Μονή Λιβός ως οικογενειακό μαυσωλείο, ενδεχομένως εξαιτίας της εγγύτητάς της προς τους Αγίους Αποστόλους. Η προσθήκη του ναού του Προδρόμου ίσως να ήταν μια έμπνευση που αντλήθηκε από το παράδειγμα του συγκροτήματος της Μονής Παντοκράτορος, που είχε αποτελέσει μαυσωλείο της Κομνηνικής δυναστείας.

Πηγή: vizantinaistorika.blogspot.gr